

С.В.Федченко, В.М.Федченко

ПСИХОЛОГО-ДИДАКТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ХІМІЇ ТА ІНФОРМАТИКИ

В статье рассматриваются проблемы, которые обусловлены внедрением информационно-коммуникационных технологий (ИКТ) в высшем химическом образовании. Экспериментально изучена возможность применения компьютерного MM2-моделирования при изучении химических структур разной степени сложности.

The article deals with a number of problems associated with the implementation of ICT (Information and Communication Technology) in higher chemical education. In particular, the advisability of using this method (MM2-simulation) in the investigation of chemical structures of biomolecules of proteinaceous protein nature has been shown.

В зв'язку з інтеграцією України в європейський освітній простір [1] все більш актуальними серед стратегічних задач сучасної вітчизняної педагогічної освіти стають проблеми формування інформаційно-комунікаційної компетентності (ІКК) [2] у студентів вищих педагогічних закладів, (зокрема – у майбутніх вчителів хімії та інформатики).

Впровадження кредитно-модульної системи передбачає пріоритетність реалізації основних принципів ECTS – науковості, прогностичності, технологічності та інноваційності, що полягає у формуванні стійких зв'язків змісту навчання з науковими дослідженнями, у застосуванні комп'ютерних освітньо-інформаційних технологій (ІСТЕ) і обумовлює високоякісну підготовку фахівців вищої освіти та входження їх в єдиний освітньо-інформаційний простір.

Застосування інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) обумовлює розвиток творчого потенціалу особистості перш за все на основі реалізації найважливішої дидактичної особливості комп'ютера - індивідуалізації навчального процесу.

Сучасним інформаційним технологіям відводиться домінуюча роль в оптимізації освітніх систем при становленні і розвитку інформаційного суспільства. Саме з ІКТ пов'язують сьогодні реальні можливості побудови відкритої системи освіти, кардинальної зміни

способів одержання нових знань, суттєвого підсилення особистісної орієнтації учбового процесу.

Визначальну роль в розв'язанні цих задач повинні відіграти саме педагогічні ВНЗ. Адже якісно новий рівень кадрової підготовки фахівців вимагає створення принципово нових технологій формування професіоналізму (набуття наукових знань, нових психолого-педагогічних підходів до процесу викладання, нових дидактичних методів навчання).

Вони повинні сприяти активізації інтелектуальної діяльності суб'єкта навчання, формуванню професійно-педагогічної компетентності, розвитку цілісного світосприйняття особистості, і як результат – забезпечити становлення його, як спеціаліста вищого гатунку.

В інформаційній моделі навчання визначального значення набувають засоби ІКТ. При цьому особа, що навчається, отримує багатоканальний оперативний доступ до світових науково – освітніх ресурсів, і як результат – в інформаційній моделі навчання інтерпретатором знань стає вже сам студент, а викладачу відводиться роль консультанта і координатора процесу навчання.

Таким чином, в інформаційній моделі навчання з застосуванням ІКТ принципово новим стає метод передачі (а, відповідно, і засвоєння) знань, а саме – метод реалізації інтегрованих ІКТ уявляє собою, перш за все, інструмент дидактичної діяльності саме особи, що навчається. Цілком логічно, що при цьому універсальним методом одержання нових знань стає базовий принцип сучасної педагогіки – формування і застосування навичок самостійної роботи.

Головними характерними рисами розглянутої інформаційної моделі навчання є:

- “занурення” особи, що навчається, в активне середовище навчання для самостійного спілкування за формулою “людина – ІКТ” ;
- в якості основного метода спілкування в активному середовищі навчання використовується предметно – образний стиль, тобто по інформаційним каналам передається образ і властивості об'єкта.; і інформація при цьому методі навчання сприймається зразу як цільний образ.
- в інформаційній моделі навчання здійснюється перехід від вербально-логічного, аналітичного мислення до синтетичного, образно-інтуїтивного і ситуативного мислення. Серед зазначених основних рис інформаційної моделі навчання визначальним слід

визнати можливість образної фіксації думки за допомогою візуалізації інформації і, відповідно, знань, з використанням сучасних мульти- та гіпермедіа-технологій. Застосування ІКТ з візуалізацією інформації суттєво підвищує рівень образного мислення і змінює співвідношення між понятійним і образним мисленням.

Вищезазначені аспекти впровадження ІКТ набувають особливої актуальності для хімічної освіти, оскільки особливість хімічних наук полягає в тому, що вони часто оперують уявними поняттями (атом, молекула, електронна конфігурація, хімічна реакція, кристал, тощо), що суттєво ускладнює сприйняття даного предмету. Таким чином в методології формування ІКК фахівців спеціальності “Хімія та основи інформатики” набувають психолого-дидактичні аспекти візуалізації в навчальній та науковій діяльності студентів.

Загальновідомо, що зорова уява широко використовується при здійсненні навчальної та наукової діяльності в природничий освіті (фізика, хімія, біологія та ін.). Адже використовуючи зорові образи людина візуалізує будь які поняття та процеси, що сприяє їх поглибленому їх розумінню.

В процесі навчальної та наукової діяльності майбутніх фахівців спеціальності “Хімія та основи інформатики” уява (разом з мисленням та пам'яттю) відіграє унікальні специфічні функції, які полягають в тому, що уява образно і наочно візуалізує сутність природи проблеми (об'єктів та явищ, що досліджуються), що значно прискорює її розв'язання.

В хімічній освіті уява – необхідна умова творчого пізнання, адже особливість успішного засвоєння хімічних знань полягає саме в створенні найкращих умов для візуалізації знань шляхом їх моделювання суб'єктами навчання. (сутність більшості хімічних процесів і об'єктів не може бути представлена наочно інакше, як шляхом демонстрації певних моделей).

Особливістю впровадження ІКТ в хімічній освіті є “занурення” в середовище візуальних об'єктів. Адже візуальна технологія забезпечує не алгоритмічний, а доступний для огляду, зрозумілий образ об'єкта. Комп'ютерне моделювання ми застосовуємо на всіх етапах освіти (ІНДЗ, курсові та дипломні роботи). Це дозволяє студентам оптимізувати вибір типу комп'ютерного моделювання для реалізації індивідуальних цілей (як навчального, так і наукового характеру).

Для формування ІКК студентів природничого факультету нами виконана і апробована методична розробка [3], призначена для самостійного засвоєння основних можливостей комп'ютерного пакету "CS Chem 3D" на основі практичного його застосування для конкретних прикладів комп'ютерного моделювання різноманітних хімічних структур (зокрема, структур складної хімічної будови в біологічних системах).

Для модельних розрахунків нами використовувався в основному молекулярно-механічний (ММ2) метод [3], який дає можливість:

- мінімізувати енергію молекули певної конформації;
- обчислювати деякі види енергій напруження конформації;
- знаходити відстані та валентні кути між атомами молекули;
- вивчати тепловий рух молекул;
- вивчати різні конформації молекул та за порівнянням енергій напруження цих конформацій знаходити найбільш стабільну конформацію – конформацію глобального мінімуму.

Нами експериментально вивчена можливість застосування даного методу комп'ютерного моделювання [3] при вивченні хімічних структур в біологічних системах. Показана, зокрема, доцільність вивчення з застосуванням ММ2-моделювання первинної, вторинної та третинної хімічних структур біомолекул білкової природи.

Застосування цього методу моделювання дало можливість всебічного аналізу структури біомолекули: вивчення амінокислотного складу, наявності окремих поліпептидних ланцюгів, виділення окремих фрагментів (наприклад, активних центрів ферментів), змінення способів відображення елементів вторинної та третинної структур, тощо.

Застосування Chem3D при дослідженні хімічних структур в біологічних системах [4] відкриває якісно нові можливості впровадження засобів комп'ютеризації в сучасні освітньо-інформаційні технології. При цьому реалізуються переваги комп'ютерних 3D-моделей хіміко-біологічних структур:

- 3D візуалізація дуже складних хіміко-біологічних структур (поліпептидів, біополімерів);
- швидкий перехід при демонстрації різних типів комп'ютерних моделей молекули;
- можливість оперативної інформації про властивості біомолекул в усіх точках моделі;

– анімація конформаційних перетворень при утворенні хіміко-біологічних структур та ін.

Наш досвід [5-8] свідчить про суттєві переваги візуально-орієнтованих пакетів (MathCAD, Molecule CAD, Hyper Chem, ACD Labs, Chem 3D і ін.), з графічними можливостями трьохмірного відображення об'єктів, що досліджуються.

Комп'ютерне моделювання сприяє глибокому розумінню фізико-хімічної природи явищ, значно підсилює самостійний компонент студентської учбової і наукової діяльності, суттєво оптимізує роботу викладача (комп'ютерне тестування).

Література

1. Корсак К. Європейський простір вищої освіти і Україна у XXI столітті. // Вища освіта. – №1. – 2005. – С.47-56.
2. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи. / Під заг. ред. О.В.Овчарук. – К.: “КІС”, 2004. – 112 с.
3. Винник О.Ф., Федченко В.М., Федченко С.В. Комп'ютерне моделювання хімічних структур із застосуванням “CS Chem 3D”. – Харків: ХНПУ, 2006. – 70с.
4. Федченко С.В. Системно-інтегрований підхід до комп'ютерного моделювання хіміко-біологічних структур. – В зб. “Молодь і поступ біології”. Львів: СПОЛОМ, 2005. – С.38 – 39.
5. Федченко С.В. Системний підхід до впровадження комп'ютерних інформаційних технологій в природничий освіті. – В зб. “Матеріали науково-практичної конференції молодих учених “Методологія сучасних наукових досліджень”. – Харків, ХНПУ, 2006. – С.87-88.
6. Федченко С.В. Моделювання інформаційних процесів в науково – освітніх формуючих системах.. – В зб. “Молодь, соціальна політика і проблеми національного відродження України”. – Донецьк, 2005. – С.286 – 287.
7. Федченко С.В. Системний підхід до впровадження комп'ютерних інформаційних технологій в природничий освіті. – В зб. “Матеріали науково-практичної конференції молодих учених “Методологія сучасних наукових досліджень”. – Харків, ХНПУ, 2006. – С.87-88.
8. Федченко С.В. Методологічні проблеми формування інформаційно-комунікаційної компетентності майбутніх вчителів природничих дисциплін. – В зб. “Матеріали науково-практичної

конференції молодих учених “Методологія сучасних наукових досліджень”. – Харків, ХНПУ, 2007.

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ВИКОНАВСЬКИХ НАВИЧОК В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОГО ПІДХОДУ

Статья посвящена исследованию особенностей процесса формирования исполнительских навыков.

Подчеркивается важность исполнительского аспекта в процессе раскодирования музыкального текста как символического; понимания и воплощении смысловой наполненности музыкального языка.

This Article is devoted to study of the particularities of the process of the playing skill finding.

The Importance of the playing aspect is emphasized in the process of the unscrambling of the music text as symbolic; understanding and entailment semantic pervaded of music language.

Проблема формування виконавських навичок студентів одна з важливіших та складних. Сучасна школа потребує виховання вчителя, який не тільки повинен володіти сучасними технологіями, але й міг прилучити дітей до скарбниці світової музичної культури, прищепити любов, розуміння та бажання слухати класичну музику. Процесуальна природа мистецтва втілюється тільки у живому виконанні, тому оволодіння виконавськими навичками та виконавською діяльністю є актуальною проблемою для студентів музично-педагогічних відділень.

Виконавські проблеми, як складова частина музичної культури вивчаються у різних галузях: мистецтвознавстві (О.Алексєєв, Б.Асаф'єв, Б.Браудо, Л.Гаккель, Ф.Куперен, Є.Назайкінський, А.Малінковська, М.Михайлов, Д.Рабінович, О.Самойленко, О.Сокол, М.Смирнов, Є.Тимакін, Є.Шендерович, Б.Яворський), педагогіці (Л.Гінзбург, О.Гольденвейзер, Г.Нейгауз, М.Ніколаєв, Л.Коган, В.Милич), виконавстві (С.Арабкерцева, Д.Башкіров, Е.Вірсаладзе, В.Гілельс, Г.Гульд, С.Іголінський, С.Ріхтер та багато інших), філософії (Г.Гессе, Ф.Ніцше, Х.Ортега-і-Гассет, Й.Хейзинга, А.Шопенгауер) психології (Л.Виготський, Г.Ципін, Б.Теплов). Радянською піаністичною школою закладено фундаментальні основи, які, декілька оновлюючись, залишаються актуальними та провідними і на сьогоднішній день.

Аналіз виконавської діяльності студентів музично-педагогічних вузів (участь у виконавських конкурсах, фестивалях та олімпіадах-конкурсах, сольних концертах) свідчить про те, що її загальний рівень потребує підвищення. Причин для зниження виконавської діяльності багато:

- зниження інтересу до музичної (класичної) культури з боку суспільства;
- засилля попкультури низького рівня;
- недостатня кількість часу для оволодіння основним музичним інструментом у програмах для вузів;
- застарілий інструментарій (відсутність якісних музичних інструментів);
- необхідність витратити багато часу та зусиль на досягнення необхідного професійного піаністичного рівня;
- невміння використовувати сучасні мультимедійні технології;
- відсутність бажання відвідувати концерти класичної музики.

В історії музичного мистецтва – творчості, виконавства та педагогіки – фортепіано займає виключне місце. З кінця ХУІІІ століття і до наших днів для фортепіано написано безліч творів. Саме з цим інструментом пов'язана не тільки творчість геніальних композиторів, але й велика кількість інструктивно-педагогічного матеріалу, що присвячений вихованню піаністів. Без фортепіано не уявляється виховання музиканта – композитора, мистецтвознавця, диригента, інструменталіста, співака, просто – культурної людини.

Не втративши свого спеціального місця в музичній культурі, фортепіано стало інструментом універсальним, необхідним у всіх областях музичної практики. Саме йому належить значне місце у процесі виховання музичної культури школярів, їх першому знайомстві з музикою.

Мета статті: виявлення шляхів формування виконавських навичок студентів музично-педагогічного факультету педагогічних вузів у контексті сучасного підходу.

Результати дослідження. Формування музиканта-виконавця дуже складний і тривалий процес, який нагадує айсберг, у якому маленька частина лежить на поверхні (оволодіння виконавськими прийомами та навичками, безпосередньо процес гри на музичному інструменті), але основна частина, яку не можна побачити, є основою становлення особистості (придбання цінностей духовного порядку, категорій морально-етичних; розвиток внутрішнього світу; слухання

та аналіз музичних творів у виконанні видатних інтерпретаторів; самоаналіз і т.д.).

Сучасний світ (комп'ютерні технології, Internet, мультимедійні середовища і т.і.) надає великі можливості студентам, але все це має як позитивні, так і негативні сторони. Так, на думку Хосе Ортега-і-Гассета: “головакружительный рост означает все новые и новые толпы, которые с таким ускорением извергаются на поверхность истории, что не успевают пропитаться традиционной культурой. И в результате современный средний европеец душевно здоровей и крепче своих предшественников, но и душевно беднее. Школы, которыми так гордился прошлый век, внедрили в массу современные технические навыки, но не сумели воспитать ее. Снабдили ее средствами для того, чтобы жить полнее, но не смогли наделить ни историческим чутьем, ни чувством исторической ответственности. В массу вдохнули силу и спесь современного прогресса, но забыли о духе” [2, с.45].

Значну роль мистецтва (класичної музики), відмічає Г.Гессе у своєму романі “Гра в бісер”. За його словами, класична музика – це екстракт та втілення нашої культури. “В цієї музиці ми володіємо спадщиною античності і християнства, духом веселого і хороброго благочестія, неперевершеної лицарської моральності. Так, у кінці кінців, моральність – це усякий класичний жест культури, це зжятий у жест зразок людської поведінки” [1, с.99].

Таким чином, саме виконавець має унікальну можливість передати ті смисли, які закладені в музичних творах, прилучити до світової скарбниці музичної культури, а тим самим – сприяти вихованню у дітей моральних та духовних якостей.

Багато видатних музикантів-виконавців та педагогів відмічають, з одного боку, підвищення загального піаністичного рівня молодих виконавців; з іншого – відсутність яскравих особистостей на естраді. В одному з інтерв'ю газети “The New Times”, найвидатніша піаністка сучасності Елісо Костянтинівна Вірсаладзе на питання: “Чи задоволена вона положенням справ у сучасному фортепіанному мистецтві?”, відповіла, що може сказати однозначно – не задоволена. За її словами, не дивлячись на те, що піаністів стало набагато більше, мало людей які насправді люблять це професію.

Таким чином, найголовніша задача викладача – створити всі умови для того, щоб діти полюбили музику, а в цьому процесі неможливо досягти результату, якщо про музику тільки розповідати та давати слухати записи. Тільки виконання, яскраве та захоплююче;

емоційне та високопрофесійне може створити неповторний ефект, особливу творчу та психологічну атмосферу на уроці музики.

Говорячи про сутність музики, видатний психолог А.Леонтєв відмічає, що це єдина діяльність, яка відповідає задачі відкриття, виразу та комунікації особистісного смислу дійсності, реальності. “Відкриття життя”, а не просто накопичення знань – головна функція естетичної діяльності. О.Сокол, спираючись на позиції Леонтєва, визначає музику, як: “вид мистецтва, що є інтонаційно-художньою діяльністю, задачею якої є відкриття, вираз і комунікація особистісного смислу діяльності, реальності” [4, с.23].

Таким чином, в процесі виконання музичного твору, завдяки музичному інтонуванню, відбувається вираз естетичного відношення виконавця до життя, передача “музичних смислів”. Хоча, за словами Гессе, “смысл музыки, якщо він є, то він в нас не має потреби” [1, с.148], але саме головне для музиканта – пошук шляхів до розуміння тих смислів, які закладені композитором та його епохою в музичному творі – і це найскладніший процес.

Шлях до розуміння музичного смислу – це не тільки вивчення нотного тексту. Головне для виконавця, в музичній інтонації передати смислову повноту символіки епохи, до якої належить композитор. Вміння розпізнавати мотивну будову, вибирати артикуляційні прийоми та штрихи, використовувати агогічні нюанси – все це потребує надбання знань, які досліджуються у широкому культурологічному контексті.

Музична мова, як символічний текст, дуже складна і потребує свого “розкодування”, дослідження таких понять, як: музичний символ, музичний час, “ритм вищого порядку”, музична семантика, жанр, стиль і т.і. Кожне з названих понять складне і багатогранне, від його розуміння та інтерпретації залежать всі виконавські прийоми та навички.

Незалежно від того, який музичний твір (старовинний, класичний, або сучасний) виконується студентом, процес його вивчення включає дві складових:

- практичне відпрацювання виконавських прийомів та навичок (вивчення нотного тексту);
- створення власної інтерпретації (вивчення авторського стилю, особливостей культури, розуміння музичної символіки та семантики твору; вивчення виконавської культури, аналіз та порівняння інтерпретацій видатних музикантів-виконавців).

Кожний з аспектів має свої складнощі, але процес розуміння та створення власної інтерпретації – найбільш складний і тривалий, потребує великих зусиль та бажання як з боку студента, так і з боку викладача; вміння використовувати можливості новітніх технологій, Internetу та мультимедійного простору для пошуку інформації та виконавських інтерпретацій.

Таким чином, пошук шляхів до розуміння смислів, які закладені у музичних творах та розкривають особливості культури – головна задача музиканта. Саме вони втілюються у виконанні музичного твору, їм підвладно пробуджувати душі та серця слухачів, виховувати духовні та морально-естетичні якості у дітей, втілювати найкращі мрії та перетворювати світ. Формування та вибір виконавських навичок повністю залежить від розуміння музичної семантики твору, який виконується.

Досліджуючи проблему діалогу, доктор мистецтвознавства О.І.Самойленко виходить на таке визначення поняття смислу: “Смысл как высшая инстанция человеческого диалога с миром означает предельного идеального Над-адресата, предел движения исторического сознания в его общинно-культурной и личностной формах, “точку неподвижности” – высший покой самодовлеющего наслаждения, высшее позитивное состояние духа” [3, с.78].

Література

1. Гессе Г. Избранное. Сборник. – М.: Радуга, 1991. – 539 с.
2. Ортега-і-Гассет Х. Восстание масс. – М.: ООО “Издательство АСТ”: ЗАО НПП “Ермак”, 2003. – 269 с.
3. Самойленко О. Музыковедение и методология гуманитарного знания. Проблема диалога. – Одесса: “Астропринт”, 2002. – 243 с.
4. Сокол О. Исполнительские ремарки, образ мира и музыкальный стиль. – Одесса: “Моряк”, 2007. – 276 с.

О.І.Янкович

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННІ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ “ОСВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ”

В статье анализируется опыт преподавания учебной дисциплины “Образовательные технологии” в педагогических высших учебных заведениях Украины, ее значение в формировании профессионализма будущих учителей. Предложена возможная структура курса. Доказывается необходимость соединять изучение

образовательных технологий с формированием индивидуального педагогического мастерства.

The article analyses the experience of teaching of the academic discipline "Educational Technologies" in the higher educational establishments of Ukraine, its role in the formation of the professionalism of future teachers. This article suggests the possible structure of the course. Also the necessity of the connection of learning educational technologies and formation of the individual pedagogical skills is proved.

Із середини 90-х рр. ХХ ст. у навчальних закладах неабиякої популярності набула проблема використання технологічного підходу. Виникненню інтересу до освітніх технологій необхідно завдячувати зарубіжній педагогічній науці. Саме за кордоном розроблено концепцію програмованого навчання, яке нині вважається фундаментом освітніх технологій; Б.Блумом була запропонована ієрархія цілей, завдяки якій здійснюється діагностичне цілетворення як перший етап впровадження технологій. У 70-80-х рр. ХХ ст. у центральних педагогічних виданнях колишнього Радянського Союзу був проаналізований розвиток технологічного підходу за кордоном. Освітні технології інтерпретувались як буржуазна новація, яка є у вітчизняній науці зайвою, позаяк подібні проблеми у нас розв'язують методики. Такі висновки виявилися необхідними в умовах тоталітарної держави, яка упереджено ставилась до зарубіжних досягнень.

У 90-х рр. ХХ ст., коли був знятий прес із заборонених тем, розпочався справжній "бум" на освітні технології. "Методики" перейменовувались у "технології". У вищих навчальних закладах до навчальних планів вводились педагогічні технологічні дисципліни. Модним терміном "технологія" почали означати все, що завгодно: засоби навчання, методи, системи тощо. Виникли труднощі у створенні загальноприйнятого категоріального тезаурусу, а це в свою чергу стало гальмом для впровадження технологічного підходу.

Велика популярність освітніх технологій обумовила необхідність вивчення майбутніми вчителями навчальних дисциплін "Освітні технології" ("Сучасні педагогічні технології", "Технології виховної роботи" тощо). Проте у різних ВНЗ є велика різниця із змістовим наповненням таких курсів.

Таким чином, актуальність статті обумовлена необхідністю вивчення досвіду викладання педагогічних технологічних дисциплін.

У педагогічній науці завдяки винятковій актуальності навряд чи можна знайти проблему, яка б піддавалась такому масовому дослідженню, як запровадження в навчально-виховний процес

технологічного підходу. Освітні технології вивчали відомі зарубіжні вчені Б.Блум, Д.Брунер, Г.Грейс, М.Кларк, Д.Хамблін та ін.; російські вчені Ю.Бабанський, В.Беспалько, М.Бершадський, П.Гальперін, В.Гузєєв, Т.Ільїна, М.Кларин, Л.Ланда, Г.Селевко, Н.Тализіна, Н.Щуркова та інші. Проблеми освітніх технологій присвячені дослідження українських науковців А.Алексюка, В.Євдокимова, І.Зязюна, А.Нісімчука, О.Падалки, О.Пехоти, І.Підласого, І.Прокопенка, О.Савченко, Г.Сазоненко, С.Сисоєвої, І.Смолюка та інших.

“Освітні (педагогічні) технології” як навчальна дисципліна на педагогічних спеціальностях ВНЗ розглянуті у дослідженнях М.Гриньової, В.Євдокимова, А.Нісімчука, О.Пехоти, І.Прокопенка, І.Смолюка та ін. О.Пехота переконливо довела необхідність вивчення “Освітніх технологій” усіма майбутніми учителями.

Проте до нині тривають пошуки оптимальної структури такого навчального курсу та його змістового наповнення, що зумовлює необхідність його аналізу у тих навчальних закладах, де він має місце у навчальних планах.

Мета статті: висвітлення та узагальнення досвіду викладання навчальної дисципліни “Освітні технології” на педагогічних спеціальностях ВНЗ; виявлення її ролі у формуванні професіоналізму майбутнього вчителя.

У наукових колах стверджують, що характерними ознаками освітніх технологій є відтворюваність процесу та гарантія результату. Використання технологічного підходу дозволяє реалізувати поставлену мету середньостатистичному учителю, який не володіє особливим професійним даром, адже при запровадженні технологій найважливішим є дотримуватись суворо встановленого алгоритму дій. Виходячи з таких ознак технології, стає очевидним, що для вчителя обізнаність із ними є такою ж необхідністю, як робочий інструмент у руках ремісника. В останні роки деякі вчені (Є.Коротаєва, О.Пометун, Т.Сальникова та ін.) піддають сумнівам критерій прогнозованість, який виражається у гарантованості досягнення поставлених цілей, позаяк на результати навчально-виховного процесу впливають дуже багато чинників: бажання учнів навчатися, рівень їх пізнавальних здібностей, творчі якості вчителя, і, зрозуміло, спосіб спільної діяльності педагогів і тих, кого вони навчають. Технологія дає відповідь на питання, як навчати, привчає до систематичного цілєтворення, діагностики навчально-виховного процесу, і з цих

причин їй відводиться важлива роль у професійному становленні майбутнього вчителя.

Технологічні педагогічні дисципліни у ВНЗ педагогічного профілю розпочали вивчати із 1991 року. Саме тоді у навчальному плані Київського педагогічного інституту ім. О.Горького з'явився новий курс – “Технологія виховного процесу” (раніше були поширені методики виховної роботи). Він був невеликий за обсягом. На його вивчення відводилося 18 годин (10 год. лекційних та 8 год. практичних) [1, с.59]. Аналіз навчального плану свідчить, що ця дисципліна була далека від досконалості, проте не варто забувати, що теоретичні основи технологічного підходу на той час були не достатньо обґрунтовані.

У середині 90-х рр. ХХ ст. в Україні розпочалося масове вивчення та впровадження освітніх технологій. Наукові школи із цієї проблематики, які були створені на Волині, у Миколаєві, Харкові, Києві, Ніжині, Полтаві та інших містах, розробляли свої проекти щодо назви та змістового наповнення технологічних педагогічних дисциплін, визнаючи її однією із найважливіших у формуванні професіоналізму студентів.

І хоча українські вищі навчальні заклади нині приєдналися до кредитно-модульної системи підготовки фахівців, між ними існують великі розбіжності щодо викладання педагогічних технологічних курсів.

Зокрема, у Волинському державному університеті ім. Л.Українки на педагогічних спеціальностях читається навчальна дисципліна “Педагогічні технології”. На її засвоєння при підготовці бакалаврів відводиться 72 аудиторні години, що відповідає орієнтовно 3,5 кредитам.

На вивчення “Сучасних педагогічних технологій” Ніжинського державного університету ім. М.Гоголя відведено 3 кредити (68 аудиторних годин). Курс має 3 змістових модулі – “Соціально-педагогічні та наукові основи сучасних педагогічних технологій”, “Особистісно-орієнтовані освітні технології”, “Технології виховання в сучасній школі”.

У Полтавському педагогічному університеті ім. В.Г.Короленка на вивчення дисципліни “Педагогічні технології: теорія і практика” відведено 1,5 кредити.

У Тернопільському національному педагогічному університеті ім. В.Гнатюка вивчаються “Освітні технології” обсягом 3,5 кредитів. Курс має 4 змістові модулі “Технології навчання”, “Технології

виховання”, “Соціально-виховні технології” та “Технології управління загальноосвітнім навчальним закладом”. Досвід викладання дисципліни в такому обсязі, а також проведенні серед студентів анкетування свідчать, що останні два змістових модулі є таким ж необхідними, як і два перші, хоч в інших навчальних закладах не включені до навчальної програми педагогічних технологічних курсів. У процесі вивчення змістового модуля “Соціально-виховні технології” студенти знайомляться із технологіями виховання і навчання дітей з проблемами, технологією “Організація успішної діяльності” тощо. Засвоєння модуля “Технології управління...” передбачає ознайомлення із інноваційними українськими та зарубіжними технологіями управління, а також вивчення правових основ взаємовідносин у загальноосвітньому навчальному закладі, формування правової культури майбутнього керівника школи, позаяк курс “Основи правознавства” озброює знаннями трудового законодавства взагалі, без врахування специфіки майбутнього місця праці.

Аналіз викладання технологічних педагогічних навчальних дисциплін у ВНЗ України свідчить про їх важливу роль у формуванні професіоналізму майбутнього вчителя. Алгоритмізація дій, яку пропонує технологія, слугує своєрідною картою для вчителя, який стоїть перед вибором, як навчати. Окрім того, технологія націлює учителя на систематичне цілетворення та діагностику навчально-виховного процесу, що забезпечує ефективніше функціонування навчального закладу. Нині назріла необхідність досягнути єдності у поглядах на підготовку фахівців, узагальнити досвід і виробити для запровадження орієнтовні навчальні програми з технологічних педагогічних дисциплін для всіх ВНЗ України. Серед інших переваг, що їх отримують студенти, – полегшення переходу із одного навчального закладу в інший.

У навчально-виховному процесі не варто перебільшувати значення технологічного підходу, позаяк результати діяльності педагога залежать не тільки від знань освітніх технологічних процесів, а й від професійної майстерності, яку необхідно постійно нарощувати.

Література

1. Дмитрик І.С., Бурлака Я.І. Технологія виховного процесу. – К.: КДП ім. Горького. – 70 с.
2. Нісімчук А.С. Педагогічна технологія: Підручник /А.С. Нісімчук, О.С. Падалка, І.О. Смолюк. – К.: Четверта хвиля, 2003. – 164 с.

3. Освітні технології: Навч.-метод. Посіб. /О.М.Пехота, А.З.Кіктенко, О.М.Любарська та ін.; За заг. Ред. О.М.Пехоти. – К.: А.С.К., 2001. – 256 с.
4. Освітні технології. Програма навчального курсу. – Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка. – Тернопіль: ТНПУ, 2006. – 96 с.
5. Педагогічні технології: теорія та практика: Навчально-методичний посібник /За ред. проф. М.В.Гриньової. – Полтавський державний педагогічний університет ім. В.Г.Короленка. – П.: АСМІ, 2006. – 230 с.
6. Пехота О.М. Курс “Освітні технології”: перспективи розвитку /Творча особистість у системі неперервної освіти: Матеріали Міжнародної наукової конференції 17 травня 2000 р. /За ред. С.О.Сисоєвої та О.Г.Романовського. – Харків: ХДПУ, 2000. – 436с.
7. Програма навчального курсу “Сучасні педагогічні технології” /Дубровська Л.О., Солова В.М., Шевчук М.О. – Ніжин: Видавництво НДУ ім. М.Гоголя, 2006. – 16 с.
8. Прокопенко І.Ф., Євдокимов В.І. Педагогічні технології: Навч. Посібник. – Харків: Колегіум, 2005. – 224 с.
9. Робуль О.М., Семергей М.В. Технологія виховної діяльності: Навчально-методичний посібник. – Полтава: Вид. Полт. держ. пед. ун-ту ім. В.Г.Короленка, 2001. – 168 с.

С.М.Щербина, Л.Ю.Щербина

ІНДИВІДУАЛЬНО-ТВОРЧИЙ РОЗВИТОК МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ – ШЛЯХ ДО ПІДГОТОВКИ ВИСОКОКВАЛІФІКОВАНИХ СПЕЦІАЛІСТІВ

Стаття посвячена проблемі індивідуально-творчого розвитку майбутніх педагогів в умовах професійного навчання

The article is devoted to individual creative development of future teachers in conditions of professional teaching

Одне з головних завдань підготовки вчителя – розвиток творчої індивідуальності педагога. Під індивідуальністю ми розуміємо неповторну своєрідність людини, сукупність тільки їй властивих особливостей. Індивідуальність людини може проявлятися в рисах темпераменту, характеру, в специфіці інтересів, в якості психічних процесів, в особливостях діяльності і творчості. Кожна людина відрізняється від іншої насамперед своїм внутрішнім суб'єктивним

світом, і цей світ визначає її індивідуальність набагато сильніше, ніж її зовнішність і фізичні якості.

Перш, ніж говорити про індивідуально-творчий розвиток майбутніх учителів, нам видається доцільним дати узагальнене тлумачення термінів “індивідуальність”, “особистість”, “індивідуальний стиль діяльності”, “творчість”, “творче мислення”.

Індивідуальність, за визначенням С.У.Гончаренка, – це своєрідність людини як індивіда і особистості, яка проявляється в рисах характеру, в емоційній, інтелектуальній і вольових сферах, в інтересах, потребах і здібностях [1, с.144]. Особистість, на думку А.В.Петровського – це людина як суб’єкт стосунків і свідомої діяльності, здатний до самопізнання й саморозвитку; стійка система соціально значущих рис, стосунків, настанов, мотивів, що характеризують його як члена суспільства.

Під індивідуальним стилем діяльності М.І.Дяченко розуміє “систему стійких, індивідуально своєрідних способів і прийомів виконання завдань” [3, с.96]. В процесі навчання потрібно допомогти майбутнім педагогам виробити такий стиль діяльності, який найбільше відповідає їхнім індивідуальним особливостям і обраній професії.

Творчість, за словником-довідником із психології, – це “продуктивна форма активності й самодіяльності людини. Результатом творчості є наукові відкриття, винаходи, розв’язання нових задач” [3, с.281].

Творче мислення спеціаліста – це вираження єдності пізнавальних процесів і розумових здібностей, що проявляються під час виконання завдань, розв’язання задач, котрі вимагають пошуку нових способів дій, видозміни раніше засвоєних прийомів, врахування конкретної ситуації. Високий рівень розвитку творчого мислення спеціаліста – важлива психічна передумова найбільш раціонального й ефективного виконання ними професійних обов’язків.

Коли йдеться про творчу індивідуальність особистості, то мають на увазі, по-перше, сформованість у неї творчих здібностей, наявність творчого потенціалу, потреби у творчій праці на користь суспільства з метою самореалізації, самоствердження; по-друге, припускають диференціацію творчої діяльності, її визначеність у чомусь конкретному (мистецтво, музика, у професійній праці); по-третє, розуміють певний рівень творчих досягнень людини; по-четверте – особистісний стиль творчості; по-п’яте – наявність ієрархії мотивів, серед яких мотив творчого самоствердження займає місце смислоутворюючого.

Важливість індивідуально-творчого розвитку майбутніх педагогів зумовлена особистісно-неповторним характером засвоєння культури, професійного досвіду, досвіду творчої діяльності. В сучасній науці процес засвоєння особистістю соціального досвіду тлумачиться як неперервна зміна актів перебудови, реконструкції колишнього досвіду особистості, пошуку сенсу в одержуваній інформації. Кожну нову порцію інформації, людина сприймає й прочитує по-своєму, неповторно. Один і той самий зміст люди також прочитують, сприймають і інтерпретують по-своєму. Зі зміною досвіду людина в одному й тому самому змісті може відкрити щось зовсім інше. Таким чином, один і той самий зміст соціального досвіду людина усвідомлює щоразу по-своєму, начебто заново, творчо.

Метою статті є розкриття особливостей індивідуально-творчого розвитку майбутніх педагогів в умовах професійного навчання.

Людина може діяти й засвоювати інформацію, орієнтуючись на штампи, стереотипи, не намагаючись зрозуміти, усвідомити набутий досвід, тоді зникає думка, творчість, індивідуальний характер і сприйняття. Творчість, оригінальність мислення виникає, якщо особистість прагне розібратися в усьому самостійно, не орієнтуючись на авторитети й чужі думки, якщо вона повсякчас сумнівається в непорушності наукових істин і думок, які всі поділяють, якщо керується принципом перевіряти все на практиці, на своєму досвіді.

Індивідуально-творчий розвиток передбачає не запам'ятовування й механічне сприйняття інформації, а творче її перетворення, бачення в ній іншого смислу, оригінальне інтерпретування, формування особистісного ставлення до неї, оцінку важливості й ефективності ідей, теорій, методичних рекомендацій, здатність вести діалог з автором, дискутувати з ним.

У традиційній системі підготовки вчителя є дуже багато такого, що розраховано на масовий чи груповий вплив, засвоєння. І дуже мало часу й місця лишається для індивідуально-неповторного – розмірковувань, діалогу з викладачем, для творчого відкриття кожною особистістю “істини для себе”, “смислу для себе”, для конструювання і обговорення своїх думок з того чи іншого питання.

Потреба в індивідуально-творчому розвитку студентів зумовлюється цільовими настановами сучасної вищої школи. Основна мета й головний смисл освітньої діяльності – розвиток особистості, створення умов для її творчого саморозвитку, розкриття всіх її дарувань, самореалізації в праці. В цьому, власне, й полягає смисл життя людини.

Потреба вдосконалення освітнього процесу в сучасній вищій школі й розвиток педагогічної науки; залежність емоційного й фізичного стану особистості від рівня її творчих можливостей та успішності в професійній діяльності; вплив творчої індивідуальності педагога на швидкість та ефективність впровадження наукових розробок в освітній процес – найвагоміші причини, що роблять тему надзвичайно актуальною.

Сьогодні мова йде про те, щоб молодий спеціаліст “знайшов себе” в обраній професії. А це можливо лише тоді, коли в роботі педагогічного колективу важливе значення приділяють формуванню творчої індивідуальності спеціаліста.

Дослідження психологів і педагогів показують, що для успішності розв’язання даної проблеми треба якомога раніше починати формування творчих здібностей особистості. А творчу особистість може виховати тільки творчий, самобутній педагог. Сірість породжує сірість.

Індивідуально-творчий розвиток студентів ґрунтується на особистісному підході до формування професійних здібностей людини. Суть цього підходу полягає в тому, що найбільш ефективним засобом розвитку професійних здібностей вважають формування певної структури особистості.

Основна якість, як істотно позначається на ефективності формування творчих професійних здібностей – внутрішня єдність, цільність особистості. В особистості, котра має таку якість, вибудовується чітка ієрархія мотивів, що визначають її спрямованість. Процес розвитку творчої індивідуальності майбутнього вчителя стає оптимальним, якщо такою ідеєю є мрія стати високопрофесійним, “справжнім педагогом”. Тоді студент стає дуже сприйнятливим до педагогічного впливу, не шкодує себе й проявляє високу активність у навчанні, прагне кожну доручену справу виконати щонайліпше [3].

Інша важлива особистісна якість, що впливає на формування творчої індивідуальності вчителя – це пізнавальна потреба й спричинена нею інтелектуальна активність. З байдужого до навчання, до школярів студента навряд чи можна сформувати творчу індивідуальність. Постійне здивування, захоплення майстерністю, емоційне сприйняття явищ і процесів педагогічної дійсності, любов до дітей і прагнення їх зрозуміти, спілкуватися з ними, захопленість справою й докладання всіх зусиль для того, щоб кожну доручену справу виконати на високому рівні майстерності, постійні роздуми про те, як найліпше зробити справу, активність в організації цікавого

життя в дитячому й студентському колективах – ось та основа, на якій формується пізнавальна потреба й розвивається творча індивідуальність майбутнього вчителя.

Ще однією інтегральною особистісною якістю, яка істотно впливає на формування творчої індивідуальності особистості, є здатність до професійної рефлексії.

Під рефлексією розуміють самопізнання, самоаналіз і усвідомлення своєї діяльності і стосунків очима інших людей. Інтенсивність процесу саморозвитку особистості та її якісні особливості багато в чому залежать від уміння людини правильно оцінити свої інтереси, потреби й можливості в тому чи іншому становищі. Занижена самооцінка своїх можливостей, як правило, гальмує розвиток творчих здібностей особистості. Багато проблем у формуванні творчої індивідуальності виникає і тоді, коли в людини високий рівень домагань і завищена самооцінка. Найсприятливіші умови для творчого розвитку створюються за адекватної самооцінки й невеликої різниці між рівнем домагань і сформованістю на цей момент можливостей особистості (А.І.Липкіна, Л.С.Славина, В.Е.Чудновський та ін.). Рівень домагань обумовлює розвиток здібностей.

Особливість формування професійної рефлексії полягає, по-перше, в тому, щоб процес самопізнання здійснювався на основі професійної діяльності й різноманітної практичної творчої діяльності особистості. Пізнати свої можливості поза практичною діяльністю неможливо. По-друге, цей процес дає змогу не тільки значно підвищити частку практичної діяльності студентів з навчання й виховання школярів, але й значно збільшити обсяг аналітичної діяльності.

Основними механізмами розвитку індивідуальності, скажімо, Є.А.Климов вважає адаптацію, компенсацію й корекцію. Поділяючи точку зору Е.М.Муртазаєвої, механізми розвитку творчої індивідуальності педагога ми розуміємо так.

По-перше, потрібно спрямовано організувати формуєче середовище, центральними ланками якого є шкільне життя, навчально-професійна діяльність студентів, тривала діяльність і багатоманітні стосунки. Пов'язані з професійною діяльністю потреби спричиняють пристосування особистості до цих умов, вимог, усвідомленого чи ні прояву пристосування особистості до педагогічної дійсності.

У зв'язку зі сказаним, механізм розвитку творчої індивідуальності педагога, по-друге, спрямовано залучає студентів до спілкування, спільної роботи з творчими педагогами, поширює цікавий

досвід професійної діяльності. В процесі такого спілкування і ознайомлення з педагогічною творчістю відбувається “творче зарядження”, з’являється бажання творити самому.

По-третє, становлення творчої індивідуальності майбутнього педагога неможливе без розвитку творчого мислення студентів, їхніх творчих здібностей, тому особливу увагу в підготовці спеціалістів треба приділяти такій організації навчання, яка постійно змушувала б студентів щось придумувати, творити, здогадуватися, фантазувати, конструювати, виявляти ініціативу.

По-четверте, процес навчально-професійної діяльності студентів має будуватися так, щоб вони не тільки брали для себе все найліпше, що є в школі, але й пробували вдосконалювати існуючий навчально-виховний процес. Спільно з методистами, а тоді й самостійно проектували б і випробовували б на практиці нові форми й методи роботи з дітьми, навчальні засоби, які дають змогу одержувати гарні результати.

Література:

1. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. – К.: Либідь, 1997. – 376с.
2. Дьяченко М.И., Кандыбович Л.А. Краткий психологический словарь. – Минск, 1998.

З.П.Бакум

МЕТОДИ СПОСТЕРЕЖЕННЯ НАД МОВНИМИ ЯВИЩАМИ В НАВЧАННІ ФОНЕТИКИ НА ПРОФІЛЬНОМУ РІВНІ

В статье обосновывается проблема использования метода наблюдения над языковыми явлениями на профильном уровне обучения фонетике украинского языка.

The article investigates the problem of using the observation method in learning linguistic phenomena on the professionally orientated level of teaching the Ukrainian phonetics.

Сучасні підходи до освіти вимагають переосмислення сутності та завдань навчання рідної мови. Особливої ваги набуває проблема мовленнєво-творчої діяльності, яка передбачає досконале знання української мови і володіння різними формами роботи над мовним матеріалом з орієнтацією на майбутню професію.

Разом з тим, поглиблений курс вивчення мови, що упроваджується в закладах нового типу, призначений формувати не лише мовну особистість, а й “майбутній інтелект держави” [6, с.23].